

Vinski separatizam bez geografskog porijekla – In vino plebiscitum

Ko pije, a ko plaća

Nepostojanje zakonske regulative u Bosni i Hercegovini u oblasti vinarstva i vinogradarstva nanosi velike gubitke bosanskohercegovačkoj ekonomiji. Prije tri godine donesen je Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa, ali je prilikom izrade podzakonskih akata ustanovljeno da je više od polovice njegovih članova neprovedivo u praksi i zakon je stavljen van snage. Entitetski zakoni su također manjkavi. Prema postojećem zakonu, Federacija BiH nema skoro nikakvu nadležnost, pa je samim tim otežano i praćene razvoja vinogradarsko-vinarskog sektora. Nedostaci u postojećem zakonu su onemogućili donošenje podzakonskih akata zbog čega je u Federaciji BiH nastao problem puštanja vina u promet, nemogućnost zaštite geografskog porijekla vina, problem kontrole kvaliteta vina i dr. U Republici Srpskoj ova oblast je znatno uređenija.

Nadležne institucije ne posjeduju preciznu bazu podataka o proizvođačima grožđa i vina, a sa sigurnošću se ne mogu utvrditi ni precizni gubici proizvođača i države u cjelini koji nastaju zbog nemogućnosti stavljanja vina u promet. Pri tome uvoz vina u BiH ne nailazi na prepreke. Tokom izrade ove analize konsultirani su predstavnici svih zainteresiranih strana, dakle, predstavnici nadležnih institucija - predlagača Zakona, proizvođači, kao i drugi akteri koji su involvirani u procese i koji djeluju u ovoj oblasti. Sve strane su zainteresirane za rješavanje problema, ali je pitanje koliko su određena rješenja prihvatljiva za svaku od njih.

Krajnje je vrijeme da vinari u BiH pošalju jasnu poruku politici koja se očigledno poigrava njihovim interesima. Vino nema etničku pripadnost, nego etiketu geografskog porijekla i kvaliteta. Ko god geografsko porijeklo pretpostavlja kvalitetu, taj gubi svaku bitku na tržištu. Statistika nas svake godine na to neumiljivo podsjeća. Ako je u vinu istina, kako kaže stara latinska poslovice, onda postoji samo jedna istina. U bh. vinskom slučaju ona je veoma bolna: politika ponovo pokušava prevariti struku!

Sastavni je dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Protokol 7 o uzajamnim preferencijalnim ustupcima za određena vina, uzajamnom priznavanju, zaštiti i kontroli naziva vina, alkoholnih pića i aromatiziranih vina. S obzirom na to da se radi o uzajamnim preferencijalnim trgovinskim ustupcima između Evropske unije i BiH, donošenje državnog zakona je neophodno i s vanjskotrgovinskog aspekta. Državna kontrola na tržištu vina je potrebna kako bi se bh. vinarima, neovisno iz kojeg entiteta dolaze, omogućio pristup tržištu EU-a. To zahtijeva uspostavu koordinacije između državnih institucija (Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Vanjskotrgovinske komore i sl.), s jedne strane, i entitetskih nadležnih institucija, udruga vinara i vinogradara i proizvođača, s druge. Jedinstven nastup bh. izvoznika vina na tržište EU-a svakako je scenarij kome treba težiti u što skorijoj budućnosti.

Strana proizvodnja za domaću upotrebu

Sektoru vinarstva prijete daljnje smanjenje broja proizvođača i gašenje vinarske proizvodnje, na što ukazuju podaci iz tabele koja slijedi. Kao što je primjetno iz priloženih podataka, proizvodnja vina u oba entiteta bilježi značajan pad, dok se uvoz vina iz inozemstva održao na nivou koji je skoro četiri puta veći od izvoza. Iz činjenice da se količina proizvoda namijenjenih izvozu održala usprkos padu proizvodnje, a također na osnovu podataka o uvozu vina može se zaključiti da su domaći potrošači više orijentirani ka stranim proizvodima.

Podaci o vinu (izraženo u litrama)	2007	2008	2009
Kapaciteti za proizvodnju vina u FBiH	26.400.000	26.400.000	26.400.000
Proizvodnja vina u FBiH	4.237.484	4.317.484	3.518.000
Proizvodnja vina u RS-u	539.000	270.000	403.000
Izvoz vina iz BiH	2.226.077	2.467.985	2.537.005
Uvoz vina u BiH	10.277.298	9.360.793	9.657.568

Domaći sektor vinogradarstva i vinarstva nalazi se u nezavidnom položaju koji je izazvan prije svega vakuumom u njegovom pravnom uređenju s obzirom na to da je Zakon o vinu BiH u parlamentarnoj proceduri od 17. 8. 2010. godine. Novi zakon bi trebalo da uredi oblast proizvodnje, prerade, kvaliteta i prometa grožđa a zatim oblast proizvodnje vina. Njime bi trebalo da se definira označavanje domaćih vina s geografskim porijeklom i razvrstavanje po kvaliteti, te uvođenje *vinogradarskog* i *vinarskog registra*. Pristup domaćih proizvođača tržištu vina u EU-u može se postići isključivo usaglašavanjem propisa na nivou BiH u okvirima vanjskotrgovinske politike. Novi zakon je usklađen s direktivama EU-a, preuzete su evropske odredbe koje se tiču definiranja određenih pojmova i trebalo bi da uvede red na tržište vina u BiH. Svakako da su značajni i entitetski zakoni, čiji je zadatak da detaljnije definiraju nadležnosti svih institucija u oblasti vinarstva i vinogradarstva. Činjenica je da vinari iz Republike Srpske i iz Federacije BiH trenutno nisu u istom položaju jer ovom problemu ne pridaju isti značaj. Međutim, entitetski zakoni nisu dovoljna osnova za veći izvoz vina. To se naročito odnosi na teritorij Federacije BiH. Zbog nedostataka u postojećem zakonu proizvođači ne mogu održavati normalan tok proizvodnje i nisu u mogućnosti stavljati vino u promet na bh. tržište. S druge strane, proizvođači ukazuju na veliki procent uvoza vina i nepostojanje kontrole u BiH u pitanju kvaliteta i stavljanja u promet uvoznih vina. I na ovom primjeru se vidi da BiH nije jedinstven ekonomski prostor i da zbog toga najviše trpe sami proizvođači.

Nespremni za evropski „alko-test“

Potpisivanjem *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* Bosna i Hercegovina je u skladu sa njegovim članom 70. preuzela obavezu da ovaj zakon uskladi s propisima EU-a koji reguliraju oblast vinogradarstva i vinarstva. Novi Zakon o vinu BiH potrebno je uskladiti sa slijedećim propisima EU-a:

- Uredba Vijeća (Evropska komisija) br. 1234/2007 kojom se uspostavlja jedinstveno poljoprivredno tržište i uređuju određena specifična pitanja poljoprivrednih proizvoda;
- Uredba (EK) br. 702/2009 kojom se vrše izmjene i dopune Uredbe br. 555/2008 u pogledu detaljnog definiranja pravila za provođenje Uredbe (EK) br. 479/2008 o jedinstvenoj organizaciji tržišta vina i programa podrške, trgovine s trećim zemljama, proizvodnih potencijala i u pogledu kontrole u sektoru vina;
- Uredba (EK) br. 436/2009 kojom se definiraju detaljna pravila za provođenje Uredbe (EK) br. 479/2008 u vezi s vođenjem registara vinograda, obaveznih deklaracija i prikupljanja informacija za praćenje tržišta vina, dokumenata o konsignaciji vinskih proizvoda i vođenju registara sektora vina;
- Uredba (EK) br. 606/2009 kojom se definiraju određena pravila za provođenje Uredbe (EK) br. 479/2008 u pogledu kategorizacije proizvoda od grožđa, organoleptičkih praksi i primjenjivih ograničenja;
- Uredba (EK) br. 607/2009 kojom se definiraju detaljna pravila za provođenje Uredbe (EK) br. 479/2008 u pogledu zaštite geografskog porijekla, označavanju proizvoda i predstavljanju određenih proizvoda sektora vina.

Postojeće stanje u BiH

U Federaciji BiH je na snazi Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina („Službeni glasnik BiH“ broj 25/08) i propisi doneseni na osnovu Zakona o vinu i rakiji („Službeni list SRBiH“ br. 26/89 i 29/90). Zakon je na snazi već dvije godine, ali su u međuvremenu uočeni brojni njegovi nedostaci, tako da u praksi nije bila moguća njegova primjena, pa je iz tog razloga odlučeno da se donese novi zakon o vinu koji bi trebalo da otkloni postojeće probleme u njegovoj primjeni. U Republici Srpskoj na snazi je Zakon o vinu i rakiji koji je usvojen 2009. („Službeni glasnik RS“ broj 71/09). Iz razgovora s proizvođačima grožđa i vina, kao i predstavnicima institucija BiH i njezinih entiteta, može se zaključiti da generalno ne postoji politička volja da se usvoji novi zakon. Opći zaključak je da u RS-u ne postoji volja da se regulativa ove oblasti definira na nivou BiH. Zbog toga trpe prije svega vinari u RS-u koji su uspjeli proizvesti samo mali dio ukupne proizvodne mogućnosti BiH i zaradili su jedva petnaestak posto od ukupnog godišnjeg izvoza na nivou BiH. Umjesto da potiče proizvodnju vina u istočnoj Hercegovini kroz afirmaciju EU standarda na nivou BiH, vlast RS odlučuje se za „vinski nacionalizam“, čime na koncu kažnjava vlastite vinare.

U međuvremenu, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH priprema novi zakon o vinu FBiH koji bi trebalo da ukloni sve nedostatke postojećeg stanja, a koji su u velikoj mjeri paralizirali ovaj sektor proizvodnje zbog problema puštanja vina u promet, nemogućnosti adekvatne zaštite geografskog porijekla vina, pitanja kontrole kvaliteta vina i sl.

Nijedan od ova dva zakona, međutim, neće omogućiti značajniji plasman vina iz BiH na tržište EU-a. Budući da u BiH trenutno ne postoji ovlaštena institucija koja bi u skladu s zakonom izdavala rješenja za puštanje vina u promet, proizvođačima vina *de jure* nije omogućeno da plasiraju svoje proizvode na tržište, zbog čega trpe značajnu materijalnu štetu. Također, u proteklih 12 mjeseci nije doneseno nijedno rješenje o zaštiti geografskog porijekla na osnovu prethodno izrađenog elaborata o proizvodnji vina. To znači da nije postojala zakonska osnova za izvoz domaćih vina. Ova situacija se u Federaciji BiH *de facto* prevladava na taj način da su rješenja za puštanje vina u promet i zaštitu njihovog geografskog porijekla donosila kantonalna ministarstva nadležna za poslove poljoprivrede, iako za to nisu bila po zakonu nadležna.

Domaća proizvodnja i konkurentnost domaćih proizvođača i prerađivača ugrožena je i zbog nepostojanja ovlaštenih institucija i laboratorija koji bi vršili kontrolu kvaliteta uvoznog vina, što za posljedicu ima veliku količinu uvoznog vina na bh. tržištu. Na osnovu istraživanja došli smo do podataka da se na područje BiH uvoze značajne količine grožđa iz Makedonije i drugih zemalja od kojeg se pravi vino i plasira kao domaći proizvod. Domaći proizvođači grožđa i vina su na taj način u neravnomjernom položaju u smislu stavljanja grožđa i vina u promet na domaćem i inozemnom tržištu.

Problem se javlja i kod efikasnoga i dosljednog provođenja inspekcijuskog nadzora u primjeni ovog zakona u FBiH. Naime, Zakonom je propisano da inspekcijuski nadzor i službene kontrole nad proizvodnjom i prometom vina obavljaju entitetski inspektorati. Time se ovaj vrlo konkretan problem opet prebacuje u sferu politike i politizacije jer se postavlja pitanje raspodjele nadležnosti između Federacije i kantona. Tome treba pridodati i problem ograničenih kapaciteta poljoprivredne inspekcije, što u konačnici opet značajno ugrožava proizvodnju i plasman vina na domaćem i inozemnom tržištu.

Još jedan sistemski nedostatak je i nepostojanje baze podataka, odnosno registra o proizvođačima grožđa i vina, što kao posljedicu ima znatno ograničene mogućnosti za sistematično i kontinuirano praćenje i analizu stanja u ovoj oblasti. Također, to znatno umanjuje mogućnosti za definiranje politike koja bi omogućila prevladavanje identificiranih problema, a naročito mjera razvoja, podrške, promocije i zaštite vinogradarsko-vinarskog sektora u našoj zemlji. Dosad u BiH nisu doneseni podzakonski akti koji su trebali definirati registre proizvođača grožđa i vina, te trenutno ne postoji podatak o tačnom broju naših vinara. Veliki broj vinarija je registriran unutar udruga vinogradara i vinara koje postoje u BiH.

Slijedeći koraci

Nakon ove analize moguće je definirati nekoliko konkretnih koraka za uređenje oblasti vinarstva i vinogradarstva u BiH:

1. Prije svega, potrebno je osigurati povoljniji zakonodavno-pravni ambijent za održivi razvoj vinarsko-vinogradarskog sektora time što će se uspostaviti i održavati jedinstveno i uređeno tržište vina u skladu sa standardima EU-a.
2. Vanjskotrgovinske aspekte uređenja ove oblasti potrebno je urediti jedinstvenim zakonom na državnom nivou, koji će stvoriti zakonske pretpostavke za plasman domaćih proizvoda vani. Detaljnija rješenja se mogu osigurati putem paralelnih, harmoniziranih entitetskih zakona.
3. Uspostaviti efikasan sistem i mehanizme za ispitivanje kvaliteta i organoleptičko ocjenjivanje vina (kontrola proizvodnje grožđa za proizvodnju vina, kontrola proizvodnje vina, kontrola kvaliteta vina, zaštita geografskog porijekla vina, puštanje vina u promet, uspostava registara i dr.).
4. U pojedinim segmentima potrebno je jasno definirati nadležnosti između svih nivoa vlasti, a naročito u FBiH, kao i uspostaviti efikasan sistem inspeksijske kontrole i nadzora u sektoru vinarstva i vinogradarstva.

Preporuka

Jasan zaključak koji proizlazi iz svega do sada rečenoga jeste da je u cilju zaštite proizvodnje vina u BiH i sprečavanja pada učešća domaćih proizvoda na bh. tržištu hitno potrebno usvajanje Zakona o vinu BiH i potrebnih podzakonskih akata. Posebnu pažnju pri tome treba obratiti na uspostavu procedura koje bi trebale biti što jednostavnije i koje bi iziskivale što manje troškova, kako budžetskih, tako i troškova koji bi opteretili proizvođače. Također se ne smije zanemariti jasno definiranje uvjeta za bavljenje proizvodnjom grožđa i vina. Uređenje ovoga sektora zahtijeva političku volju, angažman nadležnih institucija, proizvođača, a i nevladinog sektora koji može na određeni način ubrzati procese. Pri tome bi svakako trebalo konsultirati primjere zemalja iz okruženja.

Raspodjela nadležnosti u oblasti vinarstva i vinogradarstva u Republici Hrvatskoj

- Hrvatski zavod za vinarstvo i vinogradarstvo obavlja poslove iz ove oblasti.
- Zavod vrši ocjenjivanje kvalitete vina.
- Ministar imenuje Komisiju za organoleptičko ocjenjivanje vina sa zaštićenim geografskim porijeklom.
- Ministarstvo uspostavlja Vinogradarski katastar a Hrvatski zavod za vinarstvo i vinogradarstvo vodi Vinogradarski katastar.
- Lokalni organi uprave vode upisnike proizvođača grožđa i vina a objedinjavanje upisnika i glavni upisnik vodi Zavod.
- Poslove vezane za zaštitu geografskog porijekla vina vodi Zavod. Ministarstvo na prijedlog zavoda donosi rješenje o zaštiti geografskog porijekla vina.
- Inspeksijski nadzor nad provođenjem Zakona o vinu Republike Hrvatske obavlja Vinarska inspekcija i Državni inspektorat.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BiH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlantskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećanja efikasnosti bh. institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.